

Kildetekst: Om etiske retninger og Mary/Jodie-dilemmaet

Dette er et bilag til en aktivitet på emu.dk: <https://emu.dk/grundskole/varieret-undervisning/etik/etiske-teorier-og-maryjodie-dilemmaet?b=t5-t1116-t4102>

Case: De siamesiske tvillinger Mary og Jodie

For flere år siden søgte et græsk forældrepar lægehjælp i Storbritannien. Kun dér kunne de få den optimale hjælp til deres spæde siamesiske tvillinger.

Det viste sig imidlertid hurtigt, at det stod slemt til: pigerne ville begge dø inden for kort tid, hvis ikke de blev skilt ad. Men hvis de blev skilt, ville den ene pige dø straks, fordi pigerne havde flere fælles organer.

Forældrene afviste – med henvisning til deres katolske baggrund – at lade pigerne skille. Begrundelsen var, at det reelt ville svare til at dræbe den ene. Lægerne mente derimod, at de var forpligtet til at forsøge operation, så i hvert fald den ene piges liv kunne reddes. Den britiske offentlighed var i oprør, og det kom til en retssag, der skulle afgøre pigernes skæbne.

Hvordan kan man afgøre sådan et dilemma? Filosofien byder på forskellige etiske teorier, der bl.a. forsøger at forklare hvordan man bærer sig ad med at finde ud af, hvad den gode handling er. Du kan her se nogle teorier skitseret. Du kan sammenligne deres svar med dine egne moralske intuitioner. Måske vil du opdage, at du kan være enig i konklusionerne fra nogle af teorierne om, *hvad* der bør ske med tvillingerne, mens du er helt uenig i begrundelserne for, *hvorfor* det skal ske (og omvendt).

Der er dog kun to muligheder: Skille dem ad eller lade være – ingen af delene er tilfredsstillende og netop i den slags situationer kan man få skærpet sin opmærksomhed om, hvad man lægger vægt på, når der skal træffes et valg i et ægte moralsk dilemma. Er du ikke tilfreds med de foreslåede teorier, må du søge videre i filosofien..

Kants etik – en 'pligtetik'

Grundprincipper: Ifølge Kant er det *motivet* bag en handling der afgør, om den har værdi; det er ikke relevant hvad *konsekvenserne* af handlingen er (for dem er man alligevel ikke herre over). Så man kan aldrig retfærdiggøre noget ud fra gode konsekvenser – målet helliger *ikke* midlet for Kant!

Motivet skal altid være at handle ud fra *pligten* og ikke ud fra dens modsætning, tilbøjeligheden. Hvilke tilbøjeligheder en person har, er nemlig dybest set tilfældigt – nogle er hjælpsomme, andre er psykopater. Pligten er derimod noget der gælder *ubetinget* for alle, fordi

den hviler på *fornuften* som alle mennesker deler. Det kan ganske vist være svært 'udefra' at vide, om en anden *gør* noget pga. pligt eller (egoistisk) tilbøjelighed – fx. om en mand redder en i havsnød fordi det er hans pligt, eller fordi han vil i TV – men det *gør* en forskel: Det, der *ikke* gøres ud fra pligten, har ingen moralsk værdi ifølge Kant.

Pligten bestemmes gennem det såkaldte 'kategoriske imperativ', som Kant har givet forskellige versioner af. Den mest kendte formulering siger, at man altid skal behandle andre mennesker (og sig selv!) som mål og ikke kun se dem som middel. Dvs. at man skal respektere, at personer som fornuftsvæsener har værdi i sig selv, og at man derfor ikke må udnytte dem til egne formål, uden at de er blevet spurgt. I praksis medfører Kants opfattelse, at moralregler gælder *undtagelsesløst*. Man må f.eks. ikke lyve, begå selvmord eller slå ihjel, for alle tre ting ville være et brud på reglen om at anerkende personer som mål i sig selv. Heller ikke selvom det f.eks. kunne redde liv, er det acceptabelt. For det ville være at argumentere ud fra konsekvenserne og ikke ud fra pligten.

Vurdering af casen: For den kantianske etiker må svaret være klart: Hvis man skiller de to børn ad, respekterer man ikke dem begge som mål i sig selv – tværtimod ser man bare den syge tvilling som en 'ting', der skal skaffes af vejen for, at den anden kan overleve. Det er ikke relevant for casen, at man evt. ville kunne redde et liv. Det vil være at interessere sig for konsekvenserne og dermed gøre etiske spørgsmål til en slags købmandsskab, hvor man kan handle med mennesker, og intet er helligt.

Bemærkninger: Det kan virke lidt mærkeligt, at det slet ikke kan være acceptabelt at 'handle' under nogen omstændigheder – faktisk kunne den ene jo redde livet, men kantianeren synes, det er bedre at lade dem begge dø?

Utilitarismen - konsekvensetik

Grundprincipper: Utilitaristen siger, at 'velfærd' eller 'lykke' er den vigtigste værdi der findes. Derfor skal man vurdere en handling efter dens *konsekvenser*, dvs. om den skaber lykke eller ulykke. Det kan udtrykkes i 'sloganet': "Størst mulig lykke for flest muligt" med tilføjelsen "...og mindst mulig ulykke". I en valgsituation skal man regne sammen, hvad der giver den største sum af lykke. Bl.a. ved at se på, hvor mange mennesker handlingen vil gavne eller skade, hvor stor skaden eller gavnen er, hvor længe den varer, og hvad der er af konsekvenser på længere sigt. Det er uvæsentligt, om motivet bag handlingen er 'pligten' eller egen vinding (fx. at redde en i havsnød for at komme i avisen og blive kendt). Så længe handlingen skaber en større sum af lykke end alternativet, er den moralsk bedre.

Vurdering af casen: Også utilitaristen mener, at sagen er klar: Enten dør der én, eller også dør der to. Og da det skaber mere ulykke, at der dør to, er det moralsk rigtige at skille tvillingerne. Eller er sagen nu også så simpel? Lad os prøve at se hvad der ellers kan siges. Hvad med *forældrene*? Deres lykke/ulykke må også indregnes, og formentlig bliver de mest ulykkelige hvis tvillingerne bliver skilt

(fordi de oven i tabet også skal leve med, at de har svigtet deres religiøse overbevisning og ikke forhindret, at deres barn blev myrdet). Og hvad med *lægerne*? Måske ville det være godt på længere sigt, hvis læger kunne benytte chancen til at øve sig i at skille siamesiske tvillinger ad. Det kunne give dem erfaringer, der ville kunne gavne andre. *Den britiske befolkning*, der var i oprør over situationen, skal også tælles med: De bliver formentlig gladest hvis børnene deles, selvom det vil betyde, at den ene dør.

Bemærkninger: Noget af det sværeste ved utilitarismen er at foretage 'regnestykket', der skal vise, hvad der giver mest velfærd eller lykke. Det er klart, at børnenes (og måske forældrenes) umiddelbare interesser er stærkest, og den almene befolknings ikke er helt så påvirket – på den anden side er der jo antalmæssigt mange flere at tage hensyn til, når man ser på hele den følelsesmæssigt involverede offentlighed. Men selv hvis regnestykket kan laves, vil mange opfatte det som forkasteligt overhovedet at *opstille* et moralsk regnestykke som om mennesker var kartofler, og intet var helligt – man må myrde, stjæle og bedrage, hvis det kan 'betale sig' utilitaristisk set.

Nihilisme – radikal skepticisme

Grundprincipper: Dybest set findes der ingen moral. Det vi kalder 'moral', har ikke nogen særlig værdi, men er blot en *illusion* som mennesket har skabt som instrument til at manipulere andre (som typisk ellers er stærkere) og få sin vilje. Det er dog tvivlsomt, om der egentlig findes filosoffer, der konsekvent har forsvaret nihilismen. Nietzsche bliver nogen gange tillagt den, men han *har* faktisk nogle værdier – bare ikke de kristne dyder han så i sin samtid. Men opfattelsen kan findes i moderne kultur i almindelighed. Ofte er den dog drejet i retning af en egoisme, der siger, at moral og værdier er noget, man kan formulere som det passer en selv bedst; dvs. at der strengt taget *findes* værdier, men at de har kun værdi *for mig*.

Vurdering af casen: Da der ikke findes moral eller værdier, kan der kun være ét svar til, hvordan man skal forholde sig til dilemmaet. Nemlig: *who cares?* – det er jo en pseudodiskussion på samme måde som at diskutere, om Guds skæg er sort eller hvidt. Hvis Gud ikke findes, er man jo ligesom ude over problemet. Den moralske egoist vil svare noget i samme stil – med mindre hun selvfølgelig selv er involveret i sagen, så kan hun have en holdning ud fra egne interesser. Problemet vil så dog blot være, at hun næppe vil kunne overbevise andre om sin opfattelse: Hvis moral blot er et spørgsmål om egoistiske interesser, vil alle andre jo have deres *egne* interesser.

Bemærkninger: Det umiddelbart utilfredsstillende ved nihilismen er, at der helt klart synes at *være* en reel diskussion som bør tages alvorligt. Det er oplagt, at der i denne sag faktisk *er* nogle værdier på spil og at 'who cares?' derfor er for primitivt et svar.

Relativisme – behersket skepticisme

Grundprincipper: Der findes ikke en almen moralsk standard – normer er relative til bestemte kulturelle konventioner. De er en slags færdselslov for samfundet: Det er lige meget, hvilke regler man har, bare de fungerer (ligesom det dybest set er lige meget om man kører i højre eller venstre side af vejen, blot alle gør det samme). Derfor giver det heller ikke mening at kritisere andre kulturer for deres 'afvigende' moral – man skal forstå normer ud fra deres kontekst og ikke fx. prøve at lægge vores moderne moral ned over vikingetiden og fordømme plyndringstogter, kvindesyndet eller brugen af trælle. Det var nu engang vilkårene dengang.

Vurdering af casen: Hvad betyder det nu i denne sag? Forældrene (og vel dermed også børnene) har en streng katolsk baggrund som kulturel ramme for moralsk vurdering. Og hvis de siger, at børnene ikke skal skilles, må det vel være svaret? Problemet er imidlertid, at de samtidig befinder sig i *en anden* kulturel kontekst – nemlig den britiske offentligheds – hvor stemningen går i retning af at lade børnene skille. En tredje ramme er også tilstede i lægernes behandlingstradition.

Der er selvfølgelig også den mulighed, at relativisten blot skærer igennem og siger, at reglerne i den *aktuelle*, dominerende kultur har 'trumpf-værdi', så det i dette tilfælde f.eks. er irrelevant, hvad forældrene mener (fordi standarden sættes af de britiske konventioner). Denne løsning medfører dog vist, at man aldrig kan diskutere sig ud af kulturelle konflikter i et samfund.

Bemærkninger: Relativisten er tilsyneladende ikke til meget hjælp i denne sag. Enten henviser hun bare til et dybest set tilfældigt sæt moralregler, eller også kan hun ikke fortælle os, hvilken af de mulige konventioner vi skal styre efter. Og når man tænker efter, viser det sig faktisk, at relativisten generelt ikke rigtig har noget at byde på i en moralsk diskussion – de kan kun henvise til hvilke konventioner, der *faktisk* gælder, men ikke forholde sig til, *om* disse konventioner er moralsk lødige.

Socialdarwinisme

Grundprincipper: Med inspiration fra evolutionsteoriens '*survival of the fittest*', hævder socialdarwinismen, at de moralske normer er givet med naturens gang: Man handler forkert, hvis man kunstigt prøver at understøtte det, som biologisk set er dømt til undergang. Således skal man i det sociale ikke bruge kræfterne på at hjælpe de svage, der alligevel aldrig vil kunne klare sig selv. Man skal i stedet fokusere på at styrke de positive tendenser i udviklingen.

Vurdering af casen: Egentlig ville det jo nok være bedst, hvis begge tvillingerne døde af sig selv. For selvom den ene kan overleve, vil hun formentlig primært være en belastning.

Bemærkninger: Denne opfattelse synes måske langt ude. Men i virkeligheden ses en variant af synspunktet ofte i moraldebatter; nemlig i form af et argument om et fænomen er 'unaturligt' og

derfor ikke skal tillades. F.eks. at det er imod naturens orden at lesbiske får børn, eller at det ville være unaturligt at udstyre et menneske med et hjerte fra et svin. Problemet med argumentet er, at det fører ret vidt: Det er også imod 'naturens orden' at blødere oplever deres 14 års fødselsdag, og at mennesker med lungebetændelse overlever vha. penicillin.

Kristen vinkel

Grundprincipper: Det er meget simpelt: De ti bud siger bl.a., at man ikke slå ihjel, og det er ikke til forhandling. Desuden dækker næstekærlighedsbuddet alle mennesker, også syge og døende.

Vurdering af casen: Da man ikke må slå ihjel, kan tvillingerne ikke skilles, for dette vil netop være at slå den ene ihjel. Men måske er der alligevel en anden vej: Hvad nu hvis man kan argumentere for, at man ved at skille dem ikke direkte slår ihjel, men at dette bare er en forudseelig, men *ikke-villet* konsekvens? Det ville faktisk minde om den katolske kirkes holdning, når det gælder praksis med at give stadigt stigende doser af morfin til en døende person. Intentionen er at lindre smerter – så selvom man godt ved, at det *samtidig* medfører døden, er dette blot en forudseelig – men ikke en intenderet – konsekvens... Det er klart, at den svage tvilling vil dø, men det kan man ikke bebrejdes, for det er ikke noget, man direkte *ønsker* skal ske.

Bemærkninger: Forældrenes kristne etik er nok nødt til at gå imod adskillelsen, fordi man ikke må slå ihjel. For ser man nærmere efter, virker den ovenstående 'redning' (kaldet dobbelteffekt-princippet) som noget af en søforklaring.

Eksempler på spørgsmål til klasses Diskussion

- Skal tvillingerne deles? Hvorfor?
- Er der nogle gode grunde til at gøre det? hvilke?
- Er der nogle gode grunde til ikke at gøre det? hvilke?
- Hvem har lov til at bestemme, om de skal deles?
- Havde det været rigtigt at dele dem, hvis alle var enige om det?
- Havde det været rigtigt at *lade være* med at dele, hvis alle var enige om det?
- Havde det gjort en forskel, hvis børnene var 12 år gamle?